

բել
անի
ուտ
ան
ան
աջ
մից
աս-
որցի
ես-
ղա-
են

թէ
եկել
պից
կով

իան
իա-
օէր-
իա-
իւն
ի օ-
նով
տու-

են
լովի
նա-

յա-
ման-
գլե-
Սան-
գործը
խնջը
թերը
սր-
կա-

ան
ան

Ագրիբի յաւելում

ՏԱՐԱԶ № 282

Լոյս է տեսնում շաբաթը մի անգամ կիրակի օրերը

№ 24 կիրակի յուլիսի 1

տասներկուերորդ տարի 1901

ՇԱՐՈՒՆԱԿԻՈՒՄ Է 1901 Թ. ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Աղբիւրի տարեկան գինը 3 ռուբ. Տարագիւրը 6 ռ.:
Հասցէ՝ Тифлисъ, редакция иллюстр. жур. АГБУРЪ-ТАРАЗЪ կամ Tiflis (Caucase) Réd. des jour. Agbur et Taraz

ԻՄ ՅԻՃՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Ռ. ՊԱՏԿԱՆԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ
Գլուխ Թ.

« Զատ անդամ Պատկանեանից ծածուկ
Հարցնում էի Թումասին նորա հիւանդութեան մասին.
Նա միշտ յուսահատութեամբ պատասխանում էր,
որ յոյս չըկայ, ոչինչ չէ կարելի անել, անդուծ
հիւանդութիւնը այնքան արդէն առաջ է գնացել
նորա մէջ, որ բժշկութիւնը արդէն անգոր է մաքառե-
լու նորա դէմ: Նա ասում էր, թէ ձմեռը Պատկա-
նեանին նախիջեանում ամենեւին չէ կարելի ապրել.
Նա խորհուրդ էր տալիս Եգիպտոս տանել նորան ¹⁷⁾»:

¹⁷⁾ Ես Թումասին դորանից յետոյ դէպք ունեցայ
այլ ևս երկու անգամ տեսնելու՝ մէկ անգամ՝ նախիջեա-
նում ուրախ, գուարթ և առողջ դրութեան մէջ, միւս
անգամ՝ Եալտայում տխուր հանգամանքներում: Նորա նա-
խիջեանում եղած ժամանակ, յիշում ենք, մի քանի մարդ
նորա մօտ ծանօթներից և բարեկամներից մի համեստ
ճաշկերոյթ սարքեցին նորա պատուին Ս. Խաչ վանքի
պարտիզում: Նա այն ժամանակ աւուցուած էր գործելու
մեծ եռանդով, ապագայի բարի յոյսերով և վերայից ա-
մենեւին չէր երեւում, որ նորա մէջ կամաց-կամաց զարգա-
նում է հիւանդութիւնը, որ շուտով նորան պէտք է ստիպէր

Եգիպտոս, Գահիրէ. բայց ինչ միջոցով, որ փողով.
չէ որ նորա նիւթական միջոցները այնքան սուղ
էին, որ ընտանիքը նախիջեանում ապրում էր

դադարեցնել ոչ միայն եռանդուն գործունէութիւնը, այլ
և առհասարակ ամեն մի գործունէութիւն: Ճաշկերոյթը
անցաւ շատ ուրախ և գուարճալի կերպով: Ողևորուած
ճառեր արտասանուեցին և փրփրադէզ բաժակներ դատար-
կուեցին այդ բարի և մեծ ապագայ խոստացող մարդու
կենացը: Երբէք չեմ մոռանալ մի դէպք, որ պատահեց
այդ ճաշի ժամանակ: Օտարազգի հիւրերից մէկը բաժակ
բարձրացրեց և ցանկացաւ, որ ապագայում բոլոր ազգերը
ձուլուին և մարդկութիւնը մի ընդարձակ ընտանիք կաղ-
մէ, առանց ազգի, լեզուի և կրօնի խտրութեան: Թույ-
մասը անվրդով, ժպիտը երեսին լսեց այդ բաժակը և
ինքը իւր կողմից, իբրև պատասխան նորան, հաչ ազգի
զարգացման, բարգաւաճման և պաշտօնութեան բաժակը
առաջարկեց:

Եալտայում ես նոյան տեսայ արդէն նորա կեանքի
վերջին օրերում: Նա արդէն մի ամբողջ տարի էր, որ
բժշկուում էր Եալտայում: Դորանից աջաջ նոյն նպատա-
կով նա մի ամբողջ տարի էլ անց էր կացրել արտասահ-
մանում: Զարմանալի էր, թէ ինչպէս թուքախտն այդ եր-
կուերեք տարուայ ընթացքում մաշել ու քամել էր նո-
րան: Իմ կիսավորակում և նախիջեանում տեսած Թովմա-
սի և Եալտայում տեսածիս մէջ ահագին պահպանու-

կարօտութեան մէջ, իսկ ինքը բժշկուում էր հաւաքած փողով:

Իւր ընտանիքի զրութիւնն այդ ժամանակ շատ էր տանջում նորան. նա տեսնում և զգում էր իւր վտանգաւոր զրութիւնը և մտածում էր իւր զաւակների ապագայի մասին: Միտս է, երբ ևս պէտք է վերագառնայի Նախիջևան, նա ինձ տուեց

թիւն կար. Նորա առանց այն էլ վտիտ մարմինը բոլորովին փոքրացել ու սղմուել էր, նորա երեսը սեւացել, կաշին կնճառուել ու աչքերը խոր էին ընկել. կարելի է ասել, որ նորա վերայ միայն ոսկոր ու կաշին էր մնացել: Մակայն անփոփոս էր մնացել նորա վերայ մի բան և այդ նորա երեսին փայլող մշտական քաղցր ժպիտն էր և հանդիստ, անվրդով խօսելու ակործելի եղանակը: Նա անդադար հաղալով և ծանր շունչ քաշելով, պատում էր իւր արտասահմանի կեանքի մասին, իւր Յալտայում քաշած նեղութիւններին, հիւանդութեան սաստկանալու մասին, յաճախակի էլ յոգնելով շատ խօսելուց, նա նշան էր անում իւր տիկնոջը, որ իսկ շարունակէ սպասմութեան լիելը: Նա, ինչպէս երևում էր, արդէն բժշկութիւնը ձեռք էր քաշել և յոյսը դրել միայն Յրկնային բժշկի վերայ. նորա սենեակում կախուած էր Տիրամօր պատկերը, որի առաջ վառուում էր անշէջ կանթեղը. նա հեռագրել էր հայրիկին և նորա աղօթքն ու օրհնութիւնն էր խնդրել իւր համար:

ԳՏ թուականի օգոստոսի վեցին էր, որ եկաւ մեր մօտ Նախիջևանցի բարեկրօն Տէր-Մկրտիչ քահանայ Դանձապետեանը, որ բարեբախտաբար այդ ժամանակները Յալտայումն էր գտնուում, և լուր բերեց, որ ինքը զընում է Թովմասի տունը հանգստեան կարգը կատարելու, որովհետև նա գիշերը վախճանել է: Այդ լուրը ինձ համար, յայտնի բան է, անակնկալ չէր. Թէև նա մէկ-մէկ ժամանակ ման էր դալիս, իջնում էր ծովի ափը և նըստում էր ծովի վերայ շինուած պալիլիօններից մէկում լի էլ խմելու, թէև նա ասում էր, որ իրան լաւ է զգում, և համարեա միշտ նստած էր լինում դուրսը իւր բարձրադիր բնակարանի գեղատեսիլ պատշգամբում, բայց արդէն ամեն բանից երևում էր, որ նորա օրերը հաշուած են: Հանդուցեալը յուլիսի շոգերից փախչելով, վերջին օրերը զնացել էր Յալտայի շրջակայքում գտնուած լեռնային հովասուն ամարանոցներից մէկը. աչտեղ էլ հէնց նա մի մի փոքր մրսել էր և զգալով վերահաս վտանգը, խնդրել էր շուտով վերադարձնել իրան տուն իւր ամուսնի և երեխաների մօտ:

Մենք գտանք հանգուցեալի դագաղը շրջապատած իւրաքանչեւ և օտարներով: Ով ասես միայն, որ այդտեղ չըկար՝ և օտարազգիներ և Յալտաբնակ հայեր և զանազան կողմերից եկած օտարականներ՝ երզնկացի, սպերցի, բաբերդցի, քեղուցցի, խարբերդցի, խնուցի, բոլորեքեան, բոլաբեքեան եկել էին խնկելու օրհնել հայի չիշատակը: Ամեն բան կարգին էր. Յալտայի նախկին փ. կուսած աղօթարանից բերուած էին հոգեւոր տխուր արարողութեան

մի փոքրիկ ծրար, ասելով. «Այստեղ մի փոքրիկ դումար կայ. կտանէք, կտաք այս իմ ընտանիքին և կասէք, որ աւելի չունէք, աւելի չէր կարող ուղարկել, կասէք, որ անհող լինեն, չըմտածեն իմ մասին. ես առողջ եմ»: Այդ դումարը իստեատուկում նորա համար ժողոված փողից էր: Առհասարակ ընտանիքի կողմից Պատկանեանը շատ բախտաւոր էր — համբերող, քչով բաւականացող օրինակելի ամուսին, առողջ, ընդունակ զաւակներ: Մէկ անգամ միայն իւր կեանքում նա իբրև հայր խոշոր անբաւականութիւն ունեցաւ իւր ընտանիքի մէջ: Այդ պատահեց այն ժամանակ, երբ նորա մեծ աղջիկը առանց հօր օրհնութիւնն առնելու, հակառակ նորա կամքին ամուսնացաւ օտարազգու, կարծեմ դերմանացու հետ: Վարդուռեց դուրովալից հօր սիրտը. նա մերժեց նորան իւր ընտանիքից և մինչև մահը այլ ևս չըտեսնուեց նորա հետ: Ինչ ասել կուզի, որ հարուածը մեծ էր նորա համար և անբուժելի: Պատկանեանի զաւակը օտարազգու ամուսնին: Այդ սաստիկ վերաւորում էր նորա ինքնատիրութիւնը. չէ որ ինքն իւր ամբողջ կեանքում հակառակն էր քարոզել, զգուշացրել էր ուրիշներին դորանից, և յան-

համար հարկաւոր իրեղէնները՝ խաչ, շուրջառ, բուրվառ, քահանան ներկայ էր, տաճիկներն արհաւիրքից փախած երգնկացի ուսուցիչը տխրացութիւն էր անո մ... Իւր բոլոր կեանքը օտարութեան մէջ անցկացրած, հայ կեանքի, հայ լեզուի ու ժամառացութեանց կարօտ հանդուցեալը, դոնէ, մի բանով բախտաւոր էր, որ նորա վերջին հանգիստը կատարուում էր իւր սիրած հայրենակիցների շրջանում, որ նորա վերայ կարդացւող աղօթքները հայ եկեղեցու հոգեշունչ աղօթքներն ու մրմունջներն էին: Մենք իւր երրորդ օրը հանգուցեալի դագաղը կընքուեց, ներփակուեց մի երկրորդ մետաղեայ դագաղի և փաշտեաց արկղի մէջ և ուղարկուեց նաև հաշտարխան տանելու, որովհետև հանգուցեալի աչքին ցանկացաւ, որ նորա մարմինը հողին յանձնուի նորա մայրենի քաղաքում: Զատ ծանր տալաւորութիւն թողեց իմ վերայ այն լուսին, երբ նախ շղթաները շառաչեցին և դագաղի արկղը իբրև ապրանքի մի հասարակ հակ վեր քաշեցին: Ես երկար ժամանակ կանդնած հեռուում էի հեռացող նախ հետգհետէ փոքրացող ճրագների մարող լուսին և ինքս ինձ մտածում էի. «Մահականացուներիս կեանքն էլ մի ճրագ է, որ քանի դեռ գորութիւն ունի, վառուում ու բորբոքուում է, բայց հէնց որ հալուում, վերջանում է, կամաց կամաց սլւղում է ու մարում... Թովմասի կեանքի ճրագը սովորական ճանապարհով, սպառուելուց չըհանգաւ. նա մարեց այն յանկարծակի փոթորից, որ անակնկալ կերպով բարձրացաւ նորա կեանքում. նա իւր առաջ դեռ շատ ժամանակ ունէր՝ հրատապ վառուելու, լոյս տալու. նորա պիլլալու, մարելու դեռ ժամանակը չէր»:

կարծ իւր գլխին է պատուում այդ չարիքը. իրաւունք չէին ունենալ գորանից յետոյ ուրիշները նորա երեսով տալու այդ դէպքը, ինչպէս որ անում էլ էին: Սակայն նա թէև շատ բան էր պատմում իւր կեանքից, իւր գլխով անցած-գնացած բաներից, բայց այդ դէպքի մասին երբէք չէր խօսում, մինչև անգամ եթէ ոչ թէ նորա մասին, այլ ընդհանրապէս երբ այդ տեսակի դէպքերի մասին խօսք էր բացում, նա լռում էր և աշխատում էր շուտով փակել խօսակցութիւնը երևում էր, որ նա զգում էր, թէ ինքն է եղել նորա պատճառը, ինքն է եղել մեղաւորը: Իւրաքանչիւր ընտանիք սնուում, մեծանում է այն կարգով ու եղանակով, որ տուել է նորան տան զլուխը-հայրը. հօրից է կախուած տան գաստիարակութեան ուղղութիւնը, հօրին, հօրից է կախուած ընտանիքի բարքն ու վարքը, բարոյականը: Մի հայր, որ հոգ չի տարել մտցնել իւր ընտանիքի մէջ ազգային լեզուն, խնամք չի ունեցել զարգացնել իւր զաւակների սրտում ազգային ուղղութիւնը և ինքնաճանաչութիւնը, իրաւունք էլ չունի պահանջելու, որ իւր որդիքը կեանքի մէջ այս ուղղութեան հետեւն և ոչ թէ այն: Ուղղութիւնը կեանքի մէջ մէկ անգամից չի ստացուում. նա սնունդ է ստանում մօր կաթի հետ, նա կազմակերպւում է, հիմք է ստանում ընտանիքի գաստիարակութեան եղանակի և ամբողջ սարք ու կարգի ազդեցութեան ներքոյ: Պատկանեանը ազգային գաստիարակութեան տեսակէտից շատ թույլ հայր էր. նորա ամբողջ ընտանիքում հայերէն խօսք չէր լսուում, նա ինքը մինչև անգամ իւրայինների հետ ուրիշ լեզուով—ֆրանսերէն էր խօսում: Մի տարի նա կամեցաւ իւր որդիներէից մէկին թեմական դպրանոցը տալ, բայց ընտելութեան ժամանակ երեխան այնքան թույլ և անսլաւաբաստ երևեց մայրենի լեզուից, որ ոչ թէ միայն իւր ցանկացած, այլ և աւելի ստորին դասարանը չըկարողացաւ մտնել: Այդ դէպքը, կարծես, մի փոքր նորան պէտք է յիշատեցնէր, պատճառ լինէր նորան աւելի ուշադրութիւն դարձնելու իւր ընտանիքի ազգային գաստիարակութեան վերայ, բայց նա, ընդհակառակը, բարկացաւ և սկսեց հասարակութեան մէջ լուրիւր տարածել, թէ դպրանոցում ոչինչ չեն սովորեցնում, թէ ինքն ուսուցիչն ոչինչ չըզդիտէ, և այլն և այլն¹⁸⁾: Սակայն այն էլ

պէտք է տեսլ, որ Պատկանեանն այդ կողմից եղական օրինակ չէ մեր մէջ. այդպէս էր Ս. Նաղաբանցը, այդպէս էր Քերովը: Պատկանեանը, այդպէս էր Էմինը, այդպէս են այժմ և մեր առաջնակարգ մարդկանցից շատերը իւրեանց ընտանիքում: Բացի Թումասից, այդ տարին Կիսլավովսկի էր եղել բժշկութեամբ կաթուածից և հանգուցեալ Գեորգ Քանանեանը, որ, ինչպէս վերն առաջինը, Պատկանեանի վարձմի ընկերներից էր: Վերջին տարիները նոցա պարզ ընկերական յարաբերութիւնը փոխուել էր մօտ բարեկամութեան և մտերմութեան, որովհետև Պատկանեանն էր եղել գլխաւոր պատճառը, միջնորդը, բարեխօսը Վեհափառ Մակար Կաթուղիկոսի առաջ, որ տիկին Ալիմեանը կարողացել էր ապահարզան ստանալ և ամուսնանալ Քանանեանի հետ: Այդ տարին Քանանեանն էր նիւթականապէս օգնել, որ բանաստեղծը կարողացել էր հանքային ջրերը գալ բժշկուելու. նա էր պատրաստել տուել նորա համար բնակարան զղարեցի Անգլիցեանների ամարանացում, նա էր հողացել նորա ճաշը, նորա մանր ծախսերը: Սակայն երևում էր, որ Պատկանեանը շատ էլ դոհ չէր իւր բարեկամի իրենց ցոյց տուած նիւթական օժանդակութեան չափից: Նա, յայտնի բան է, իւր այդ դժգոհութիւնը չէր ցոյց տալիս, բայց ընկած տեղն այնպէս էր խօսում նորա մասին, որ պարզ կերպով արտաայտուում էր այդ դժգոհութիւնը: Նա ուրիշպէս չէր

թիւնը և Արհեստաւորաց դպրոցի դրութիւնը քննելու համար (1887 թ.): Այդ գրութեամբ, որով հանդուցեալը աշխատել է արդարացնել իրան բոլոր իւր վերայ բարձած մեղադրանքից, բաղկացած է 20 յօդուածից և կրում է «Պարոն Անդամներ Փօմիսիայի» վերնագիրը: Յօդուածներից մէկը մէջ է միջի աչոց չիշուում է և իւր որդուն դպրանոց չընդունելու դէպքի մասին «16.» Ոոճիկս Ժողի է շատ, շատ և շատ ստորին տնական ամենահարկաւոր պէտքերէն (հաց և հագուստ, ոչ աւելի), ասում է նա այդ յօդուածում, ինչ հնարով պիտի օգնէի այդտեղ. ես փորձեցի դասադրքեր շարագրելու—մարդիկ ինձ վնասեցին. ես փորձեցի սէմինարիայի մէջ երկրորդական պաշտօն դասնալու—մարդիկ ինձ վնասեցին. ես փորձեցի բարեկործական ընկերութեան պատմութիւնը գրելու—մարդիկ ինձ վնասեցին. կինս Կոկոյեան վարժարանի մէջ պաշտօն խնդրեց—մարդիկ ինձ վնասեցին. որդուս կամեցաւ սէմինարիա մուծանելու—մարդիկ ինձ վնասեցին. և յետ այսորիկ, երբ երկու բարեացակամ հոգաբարձուք, տեսնելով իմ տնական արտաւտելի վիճակը, շատ ներելի և բաղաւթիս մէջ շատ գործածական հնարներով կամեցան օգնել այս ցախիս, հոգաբարձուք ամբողջ բաղաւթիս լեզուելը բացին վրաս և նորա հայածանքը շարժեցին իմ դէմ»:

18) Պատկանեանը ունի մի անտիպ փոքրիկ գրութեամբ, որ վերաբերում է այն ժամանակներին, երբ քաղաքը յանձնաժողով էր կազմել նորա տեսչական գործունէութեանը:

կոչում ֆանանեանին, բայց թէ «մեր զենեքալը»։ Երբոր ընդհանուր պատկեր քաշելու ժամանակ ֆանանեանն չեկաւ, չըմասնակցեց, նա հեգնօրէն նըկատեց. «Մեր զենեքալը» լայեւն չարեց հասարակ մակհանացուններէս հետ քաշուել»։ Մէկ օր էլ նա եկաւ, նստեց և սկսեց ծիծաղել։ Ես, ի հարկէ, հարցրի նորա այդ ծիծաղի պատճառը. նա պատասխանեց. «Ծիծաղս առանց պատճառի չէ. ես հէնց նոր ալցեղեցի մեր զենեքալին։ Երեւակայեցէք. տիկինը տան մէջ գտնուած բոլոր հայելիները և փայլուն առարկաները ծածկել է տուել քօղով, հեշտաեռն էլ մինչև անգամ անսրբիլ է բերել տալիս, որ զենեքալն իւր գեղեցիկ պատկերը չըտեսնէ այլակերպուած ու վախենայ»։ Ֆանանեանի բերանը և մի աչքը կաթուածից նկատելի կերպով ծռուած էր։

Մի ուրիշ անգամ էլ նա իւր սենեակում ինձ յոյց տուեց մի նամակ, որ գրել էր նորան ֆանանեանը 1887 թուի մարտի 22-ին Մոսկուայից։ Նամակի ինձ զոյց տուած տեղում բառացի և տառացի գրուած էր հետևեալը. «Քու հեռագիրը հասուցի ձահագիղեանին։ Ելա ինչ յօբելեաններ են։ На безрыбьи и ракушки! ուրախ եմ որ մեր ուսանողական դասը կամենում է ձահագիղեանների առիթով պատուել իւր մայրենի լեզուն։ Ուրիշ ներքի խորհուրդ չըկայ այդպիսի 25-ամեայ աննշան ծառայութիւնը տօնելու... Մոլորեալ, կարճատես պատանիներ. եթէ դոքա ունենային հասկացողութիւն թէ ո՞վ է եղել մայրենի լեզուի պահպանիչը այս կենդրոնական հայ ուսումնարանի մէջ՝ սոսկալի ալեկոծութեան ժամանակը։ Եթէ իմանային ո՞ր պէտք է ոտից մինչև գլուխ ընկղմած և անհետացած լինէին ձահագիղեանները... Բայց թող միամտութեամբ տօնեն և փառաւորեն... վնաս չըկայ»։ Այստեղ խօսքը բանաստեղծ Սմբատ ձահագիղեանի մասին է, որի 25-ամեայ յօբելեանը դեռ 1887 թուին համեստ տնային կերպով տօնեցին Մոսկուայում նորա ուսանող-աշակերտները և մօտ մարդիկ զանազան տեղերից շնորհաւորական հեռագիրներ ուղարկեցին։ Նամակի այդ խօսքերը հետևանք են այն անհաշտ յարաբերութեան, որ շատ ժամանակից ի վեր կար բանաստեղծի և ֆանանեանի մէջ։ Հանդուցեալ ֆանանեանն իւր անհաշտութիւնն այնքան հեռու տարաւ, այնքան անսիրտ գտնուեց, որ 1892 թուին, երբ մեծ հանդիսով բոլոր հայ աշխարհը տօնեց ձահագիղեանի յօբելեանը, արդելից Լադարեան ճեմարանի աշակերտներին մասնակցելու այդ յօբելեանին և շնորհաւորելու իւրեանց սիրած վարժապետին։

(Կըշաբուհեանի)

ԵՐ. ԶԱՆՔԻՅ

ԱՍ, ԹԷ ԴԱՐՈՒՆ ԵՍ ԸԼԼԱՅԻ...

Այս, թէ զարուն ես ըլլայի
Կանաչազարդ ու փթթուն,
Ծաղիկներէս զոյն կըտայի
Նրա դալուկ այտերուն։

Թէ խոր երկիրն մ'ես ըլլայի
Վա՛ռ աստղերով զարդարուն,
Փայլուն ցուքն' կըկաթէի
Նրա տաժուկ աչերուն։

Թէ վարդն'նի մ'ես ըլլայի
Կոկոններով զարդարուն,
Անոնց բոյրը փոխ կըտայի
Նրա բուստէ շուրթերուն։

Իսկ թէ կրա՛կ մ'ես ըլլայի
Մշտաբորբոք ու անշէջ,
Տաք բոցերով կըշնչէի
Նրա սառած հոգւոյն մէջ...

ԶՐԱՆՏ-ՎԱՀԷ

Ն Ա Ի Ա Ս Պ Ա Յ Ի Ն Հ Ա Ն Ա Ծ Ը

Վաղեմի ծովահենի գրոյցը

(Պ. Գ-Ի)

1813 թւին էր այդ. Ես ծառայում էի նշանաւոր Սիւրկուֆի *) հրամանատարութեան տակ։ Վիրաւորւած լինելով, ես ստիպւած էի մի առ ժամանակ հեռանալ անգլոստանալու և վերքիս բժշկութեամբ զբաղելու։ Առողջանալով ես նորից շտապեցի ծովահենների նաւատորմի մէջ մտնելու և այս անգամ ընկալ չհաբուխ, նաւի վրայ, որ գտնուում էր նաւապետ Լեւուարի հրամանատարութեան տակ։ Նաւապետ Լեւուարը ինձ իր օգնական վերցրեց։

Բրետանի ափերի մօտ բաց ծովում նաւարկելու ժամանակ, մենք պատահեցինք անգլիական մի սպաներադմական նաւի, որ ուղիղ մեզ վրայ էր գալիս։ Մեր երկկայմը հէն էր և վատ, այդ պատճառով էլ մենք վճռեցինք սկսել խոչ տալ կուլից, սակայն պատերազմական նաւը ուղիղ մեզ վրայ էր գալիս, և մեզ միայն մի բան էր մնում—ընդդիմանալ մինչև վերջին կէտը։ Անձնատուր լինելու մասին մտածել անգամ չէր կարելի. անգլիացիք չէին ներում ծովահեններին։

*) Փրանսիացի ծովահեն, որ հռչակեց անգլիացիներին գէտ մղած կռուում։

Չընայելով վրայ հասած խառնիւն, կռիւը սկսեց։ Դա մի անհաւասար կռիւ էր։ Մենք փորձեցինք կաշել պատերազմական նաւին ու գերի վերցնել նրան, բայց չես մղւեցինք։ Նրա հրազէնները առատութեամբ թափում էին մեզ վրայ ումբեր ու գնդակներ։ Բարեբախտաբար զիշերը բաւականին պաշտպանում էր մեզ այդ տեղատարափից։

Մենք ևս պատասխանում էինք որքան կարողանում էինք։ Երբ ամպերի յետևից կարճ ժամանակով շողաց-լուսինը, պատերազմական նաւի վրայ ես տեսայ մի դեռահաս և լաւ փոքրիկ սպայի, որ աչնպէս սառնարիւն կերպով կարդաղորում էր հրացանաձգութիւնը։ Կարծես թէ զօրախաղում էր գտնուում։ Ես նշան դրեցի նրան ու արձակեցի հրացանս։ Սպան վայր ընկաւ։

Սակայն մեր դրութիւնը չուսահատական էր։ Պատերազմական նաւը չաղթում էր մեզ։ Յանկարծ մեր ումբերից մէկը ընկաւ նրա վառօդարանը և պայթեցրեց նրան։ Նա թեքեց կողքի վրայ, մի առ ժամանակ օրօրւեց ջրի երեսին ու կամաց կամաց խորասուզեց անդունդը։

Տեսնելով այդ սարսափելի աղէտը, մենք ակամայ հանդարտեցինք։ Սկսեցինք խղճով այդ կորչող զոհերին, որոնց—աւաղ—չէինք կարող օղնութիւն հասցնել, ծովի վրայ տիրող խիստ ալեկոծման պատճառով։ Մեզ չաջողւեց միայն մի սպայի բռնել ջրի միջից և դուրս բաշել տախտակամածի վրայ։ Սակայն դրա կրծքին էլ հրազէնից ստացւած վէրք երևաց։ Նա մեռնում էր... Ես ճանաչեցի, դա նոյն սպան էր, որի վրայ ես հրացան էի արձակել։

Ինձ թւաց, որ մեռնող պատանին նայում էր ինձ վրայ մի լուռ յանդիմանութեամբ...

Որքան էլ մենք աշխատեցինք, բայց չըկարողացանք փրկել նրան։ Նա մեռաւ։

Դրանից յետոյ ես շատ կռիւների եմ մասնակցել, սակայն այդ սպայի վերջին հաշեացքը ոչ մի կերպ չէ ջնջւում իմ չիշողութիւնից։ Ինչպէս այժմ՝ ես տեսնում եմ նրա չքնադապեղ, կարծես մարմարից կերտւած դէմքը։

Անցել էր մի քանի տարի։ Պատերազմը վերջացել էր։ Ծովահէնութիւնից ես փոխւել, դարձել էի մի հանդարտ նաւավար։ Մի անգամ իմ նաւի հետ միասին Պըլիմուտում գտնւելով, աչնտեղ ես ծանօթացայ տեղացի մի հարուստ նաւատիրոջ՝ միստեր Բէյլիաստի հետ, որ ինձ իր մօտ հիւր հրաւիրեց, ճաշից առաջ ինձ ծանօթացրին մի նորատի օրիորդի, տան տիրոջ աղջկայ՝ Ջեննի հետ։ Ամբողջ ժամանակը նա սեղան էր նստած լուռ, և չըստպատկով վերջին, շտապեց հեռանալ։

— Իմ խեղճ Ջեննի, — մրմնջում էր միստեր Բէյլիաստը։

Ես չէի համարձակւում հարցնել, բայց տան տէրը ինքը բացատրեց ինձ։

— Առաջ իմ աղջիկս աչնպէս ուրախ, աչնպէս երջանիկ էր։ Նա մի փեսացու ունէր, որ մի գեղեցիկ, աղնիւ-

երիտասարդ էր և ուղայի պաշտօն էր կատարում «Նեկլա» պատերազմական նաւի վրայ... Ինչպէս սիրում էին նրանք միմեանց, ինչպէս բախտաւոր էին... Եւ ահա, վերջին պատերազմում «Նեկլան» անհետ կորաւ իր ամբողջ նաւախմբով միասին... Ամեն տեսակ ենթադրութիւններ եղան, միայն ոչ մի հաստատ բան չիմացեց... Այսպիսով «Նեկլայի» վախճանը գաղտնիք մնաց։

Ես գիտէի այդ գաղտնիքը, բայց, ի հարկէ, չուզեցի յայտնել։

Ճաշից յետոյ ես ու միստեր Բէյլիաստը ղնացինք ծովի ափը դրօշներու և տեսանք միսս Ջեննիին նստած ժայռի վրայ։ Նա նստած էր խորին մտածմունքի մէջ ընկղմւած և նայում էր դէպի ծովը... Պատահմամբ ես տեսայ նրա մատին մի մատանի մեղեմիկ քարով և հազիւ դապեցի իմ բացականչութիւնս։ Իմ սպանած նաւասպայի մատին էլ ես տեսել էի հէնց այդպիսի մի մատանի։

Նա նկատեց, որ ես նայում եմ նրա ձեռքին, և կարծես թէ ամաչեց ու խնդրեց թաղցրեց ձեռքը։ Մեր հայեացքները միմեանց հանդիպեցին, և ես ակամայ սառեցի։ Միսս Ջեննիի աչքերում էլ ինձ երևաց նոյն դառն յանդիմանութեան արտայայտութիւնը, որ ես տեսել էի նաւասպայի վերջին հաշեացքում...

Հետեւալ օրը ես շտապեցի վերջացնել Պլիմուտում իմ բոլոր գործերս, որ շուտով հեռանամ աչնտեղից։

Այն ժամանակից սկսած ես էլ երբէք չըկատահեցի Բէյլիաստին և ոչ մի անգամ էլ տեղեկութիւն չըթողութեցի միսս Ջեննիի մասին, վախենալով լսել մի ուրիշ սարսափելի բան, — օրինակ, որ իմ գնդակը սպանել է ոչ թէ մի, այլ ամբողջ երկու զոհերի։

Լ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Վ. Գ. ԲԵԼԻՆՍԿԻՒ ԱՂԽԱՐՀՈՅԵՅՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

(ՎԵՐՋ)

Փիլիսոփայական հաշեացքների փոփոխութեան հետ փոփոխեցին, կամ աւելի ճիշտն ասած՝ լայնացաւ նաև նրա կարծիքը արեւստի ու պօէզիայի մասին։ Նրա կրիտիկան այդ ժամանակահատից հարստանում է պոստմալիստ ու հասարակական տարրերով։

Թէ պատմութեան, թէ արեւստի մէջ ոչ մի բան չանկարծ, առանց պատճառի չի յայտնւում։ Ամեն ինչ զարգանում, հասունանում է դիալեկտական ուղիով։

Այդ պատճառով Բէլինսկին յարձակւում էր աչն մարդկանց վրայ, որոնք պօէզիայի հիմքն էին համարում բանաստեղծի անհատական կեանքը։ Նրա կարծիքով հարկաւոր է վերլուծել հասարակական և պատմական պայմանները, որոնց շրջանում ապրել, դաստիարակել է բանաստեղծը և միայն նրանով բնորոշել, լուսաբանել բանաստեղծութեան արժանիքը։

Մեզ յայտնի է, որ իրականութեան հետ հաշտելուց առաջ Բէլինսկին գեղարեստական էր համարում աչն երկերը, որոնց մէջ նկարագրւած է իրականութիւնը, առանց աղաւաղման։ Միևնոյն ժամանակ նա պահանջում

լը, որ իդէան, ալսինքն ճշմարտութիւնը ընդգրկէ առարկան՝ ինքը ամեն կողմից և հեղինակը սուբեկտիւ ոչինչ չըմոցնէ իր աշխատութեան մէջ:

Նա այժմ էլ չի հրաժարուում դեղարեստական այդ պահանջներէր: Սակայն ի նկատի է առնում երկասիրութեան ոչ միայն գեղարեստական, այլև պատմական ու հասարակական կողմերը: Նա ուշադրութեան արժանի է համարում նաև այն երկերը, որոնք թէև չեն համապատասխանում վերոյիշեալ գեղարեստական որևէ պահանջին, բայց նրանց մէջ պարունակուում են պատմական կամ հասարակական տարրեր: Օրինակ՝ մի որևէ տեղեկացիօղ դրամք այժմ նա կարող է հակադեղարեստական համարել, բայց միևնոյն ժամանակ ընդունել նրա պատմ. կամ հասարակ. նշանակութիւնը: «Ամենագիտաւորն այն է, ասում է Բ., որ պօէզիան հարցեր զարթեցնէ, հասարակութեան վրայ բարոյական տպաւորութիւն թողնի: Նա ինձ համար հետաքրքիր է նոյն իսկ այն ժամանակ, երբ հասնում է այդ նպատակին թէկուզ առանց բանաստեղծական և ստեղծագործական չափութիւնների: Այդ հիման վրայ ներքին այժմ դուր է գալիս «Երկրից պատուհասը», որի մէջ նա գտնում է միայն մի արժանիք—ուսաց ժամանակակից իրականութեան ճշգրիտ նկարագիրը: Սակայն այդ միևնոյն երկը գեղարեստական տեսակէտից դարձեալ դուր չի գալիս:

«Այդ կատակերգութեան բովանդակութիւնը վերցրած է ուսաց իրականութիւնից, նրա պափօսը—հնութեան դրօշմ կրող իրականութիւնից զգուշ է: Երգիծաբանական տարրը երբեմն արգելք է լինում բնւորութիւնների ճշտութեանը: Նրա գեղարեստական ամբողջութեանը խանգարում է դեռ բոլորովին չըհաստեղծացած (հեղինակի մէջ) իդէալի անորոշութիւնը»:

Զիլլերի հետ նա այժմ հաշտուում է: Նրան դուր է գալիս հէնց հեղինակի անձնաւորութիւնը, որովհետև դա է մարդկային ճնշւած իրաւունքների պաշտպան հանդի-

սացողը: «Այժմ, ասում է հէլինսկին, ես վերջապէս հասկացայ իմ հարադատութիւնը Զիլլերի հետ: Մենք միևնոյն միտ ու արիւնից ենք ստեղծւած. եթէ մի բան պէտք է և կարող է ինձ հետաքրքրել, ստեղծւած է իմ չափաւոր, իմ կուռքս լինելու, նա ինձ համար ամենաբարձր եւ ամենագին իդէալն է:

Զիլլերի դրամաները՝ ինչպէս դրամաներ նրան կրկին դուր չեն գալիս: Նա պատրաստ է նրանց քնարերգական հեղինակութիւններ անւանել և առաջարկում է չրիստոնիս նրանց նոր աշխարհի իսկական դրամաների հետ, ինչպիսիք են համարում է ձեռքալիրի դրամաները:

Հիմա հէլինսկին չէ ներկայում որպէս պաշտպան գեղարեստի միայն գեղարեստի համար: Ասելի ևս նա այդպիսի թէօրիա մինչև անգամ չէ ընդունում: Մի ամբողջ կարգ պատմական փաստերով, որոնց բնութիւնով մենք այստեղ չենք պարզելու, նա ճշմուն է ապացուցանել այդ, այսինքն թէ պօէզիան երբեք և ոչ մի տեղ ինքն իրան նպատակ չէ եղել և թէ նա իր բովանդակութիւնը միշտ կ'անբից է վեր առել:

Իր նամակներից մէկի մէջ հէլինսկին գրում է պօէզիայի գանազան դասակարգութիւնների մասին: Այդտեղը մենք առաջ ենք բերում ամբողջովին: «Ես լուծեցի ինձ համար մի շշուաւոր հարց: Կա՞յ գեղարեստական պօէզիա (ամենաբարձրը—Հոմերոսը, ձեռքալիրը, Ուլտէր-Սկոտը, Կոպերնիկ, Բայրոնը, Զիլլերը, Գեօտէն, Պուշկինը, Գոպոլը): Կա՞յ կրօնական պօէզիա (Զիլլեր, Ժան-Պոլ-Միլտեր, Զոլման, Իւրը Գեօտէն), կա՞յ փիլիսոփայական պօէզիա («Փառաս», «Պրոմէթէյ», մասամբ «Մանիթէզ» և այլք), նրանց մէջ չէ կարելի որոշ սահմանադրիմ դնել, ըստ որում նրանք չեն վերաբերում իրար անշարժ անտարբերութիւնով, այլ որպէս տարրեր մտնում են մէկը միւսի մէջ, փոխադարձաբար իրար չափաւորելով»:

Ա. ԶՈՂՐԱՅԵԱՆ

Գ Ե Գ Ա Ր Ե Ս

Թատրոն

Չորեքշաբթի, յունիսի 27-ին Կրուբի ամառային դահլիճում հաջող խումբը տւեց երեք մասից բաղկացած մի ներկայացում, այն է 1) «Առաջարկութիւն» և 2) «Մինչ դատաւճիռը» և 3) Ա. Ուէլսանի «Միկիի հարսանիքը»: Բացի երկուրդ պիէսից, որ մի անշարժ արժան էր ամառային թատրոնում խաղալու համար, միևս երկու պիէսը վատ չ'անցան:

«Առաջարկութիւն» պիէսում իր չափով զիմազծերով և խաղով աչքի էր ընկնում պ. Պարոն-Սարգսեան: Նկատենք ընդհան, որ վերջինիս ձայնը շատ տեղ խզուում էր և անլսելի դառ-

նում յետևի շարքերի համար:

«Միկիի հարսանիք» վողբելում Մկիչը բաւական տիպիական է դուրս բերւած. այդ տեսակ կէս-ապուշ տիպերան են տեղերին չատուկ են. Պ. Անդրաւնիկը (Միկիչ), որ ըստ պիէսի ճամայտ բարբառով էր խօսում, բաւական ի մոռով տարաւ իր դերը. նկատելի էր միայն տեղ-տեղ լեզուի թերութիւններ. Միլորհուրդ մեր գերասաններին. ժամանակ է, որ հասկանան նրանք, թէ բառերը չըպէտք է կուլ տան, հապճեպ արտասանեն: Ամեն բարբառ ու չի իր շեշտադրութիւնը, որ եթէ խտրութեամբ պահպանել և մաքուր արտասանել, բոլորին էլ հասկանալի կըլինի իսկ պ. Անդրանիկը այնքան

արագ և խառն էր արտասանում, որ բուն շամախեցին էլ չէր հասկանալ: Ներկայացման վերջում պարեր եղան, բայց պարողներ քիչ էին: Հասարակութիւնը քիչ չէր:

Այս օր, յուլիսի 1-ին, Վեցերիլի դահլիճում երիտասարդ ուսանող պ. Փէմուրեանը տալու է կոնցերտ, որի ծրարագիրը բաղկացած է զուտ ժողովրդական երգերից:

Գիտական նորութիւններ

Արդէն չափանի է, որ օղը կարելի է հեղուկացնել, բայց նորերս Լուիվաի համալսարանի ուսուցչապետ դոկ-

տոր Մէջը կարողացել է օդը կարծրացնել, ուրեմն և կարծր օդ ստանալ։ Օդը կարծրացնելու համար, նրան հարկաւոր է եւթարկել գէրջից 330° ցածր սրտութեան։ Այն սենեակը, որի մէջ կարծր օդ է զտնուած՝ ստատիկ ցըրտում է։ Կարծրացրած օդը կաթնագոյն է, ապակիի ձայն է տալիս, բայց մուրճով խփելիս չէ կտրւում և առաձգական է։

—Յայտնի փրանսիական օդաչու Լուի Գոդարը պատրաստում է մի նշանաւոր ճանապարհորդութիւն կատարել իր հնարած և ամեն կողմից կատարելագործւած օդապարիկով։ Նա ուղւում է Ուկրաինայի անցնել։ Առաջւեց դժուար է որոշել, թէ ինչ տարածութիւն պէտք է կտրէ օդապարիկը, ըստ որում դա կախած է քամիների ուղղութիւնից և անջից, որոնք կարող են թոյլ չըտալ օդապարիկին ամենակարճ ճանապարհով ընթանալ։ Ճանապարհի երկարութիւնն առնւազը երեք հազար մղոն է, որը անջառող հանգամանքներից կարող է կրկնապատկել։ Եթէ թոյլ տրւի թէ օդապարիկը մի ժամում կտրելու է 15 մղոն, այն ժամանակ ճանապարհորդութիւնը կըտնէ 8-ից մինչև 13 օր, նայելով ճանապարհի ուղղութեանը։ Գոդարը հաստատապէս հաւատում է իր ձեռնարկութեան չաճող ելքին, եթէ օդաչուն ծաւալը լինի 11 հազար խորանարդ մետր և երկու մետաքսէ փաթեթ ունենայ։ Հւանական է, որ Գոդարին ճանապարհակցեն երեք պըրոփեսիօնալ օդագնացներ և նոյնպէս գլխական հրապարակախօսներ։

Ս Ր Հ Ո Ղ Փ Ա Մ Ե Ր

Կովկասի կառավարչապետի որշոտօնովար գէն. լէյտ. Ա. Ա. Փրեզէն չունիսի 25 երեկոյեան ժամը 5-ին մեկնեց Թիֆլիսից Կոջոր, ամառն աչնտեղ անցկացնելու համար։

—Թիֆլիսի քաղաքապետը քաղաքային գումարի վճիռը Անոնիմ ընկերութիւնից կանխապէս 600,000 ռ. ստանալու վերաբերմամբ՝ ներկայացրեց նահանգապետին հաստատելու համար։

—Քաղաքային վարչութիւնը հանգուցեալ տիկ. Կատալիա Ղիօեանցի գե-

րեզմանի վրայ դրեկիք յորձանի շինութիւնը չանձնել է։ Տաշեանին 3,300 ռ. Արձանը պէտք է պատրաստ լինի 10 ամսուան միջոցում։

—Թիֆլիսի առևտրական դպրոցում աշնանս բացւում է ապրանքների մուդէօն. մտադրութիւն կայ կազմակերպել և լուրատորիա։ Նոյն դպրոցի վարչութիւնը աճուրդով գնել է 210,000 ռ. Էնֆիաճեանց ժառանգների պատկանած տունը Չուգուրէթ քաղաքամասում։

—Թիֆլիսի նահանգական դատարանը, չունիսի 26-ին պ. Պ. Ղորգանեանի և Ալիքէգեանի ձիաքարշ երկաթուղու Անոնիմ ընկերութեան դէմ բացած դատի վերաբերմամբ, յայտնեց իր վճիռը, որով որոշւում է ստանալ այդ ընկերութիւնից յօգուտ Ղորգանեանի և Ալիքէգեանի 200,000 ռ. և դատարանական ծախսերի համար 2,151 ռ.։ Վճիռը կանխական կատարման չէ ենթարկւելու։

—Թիֆլիսի ոստիկանապետի որշական հաշւետւութիւնից երևում է, որ 1900 թ. Թիֆլիսում կային 263 գործարաններ և արհեստանոցներ, որոնց մէջ գործում էին 5,377 բանուոր։ Այդ գործարանների արդիւնաբերութեան գումարը հասնում է 8,059,000 ռ.։

—Թիֆլիսի քաղաքային վարկի ընկերութեան մէջ, չունիսի 23-ին կայացած աճուրդի ժամանակ, ծախւել են 20 կաւածք, որոնց պարտքն է եղել ընդհանուր գումարով 273,212 ռ.։ Վաճառւումից գոյացել է 533,381 ռ. գեռ չըլաճառւած չորս կաւածքների համար նոր աճուրդ է նշանակւած չունիսի 30-ին։

—Լուսաւորութեան միսիստրութեանը բազմաթիւ խնդիրներ են մատուցւած թոյլ տալ ժողովրդական ընթերցարանների համար ձեռք բերել այն բոլոր գրքերը, որոնք գրաքննիչների կողմից թոյլ են տրւած և որոնք ձեռք են բերում հասարակական գրադարանները անխտիր։

—Բուլղարիայի մէջ ներկայումս հաշւում են 15 հայոց վարժարաններ 1327 աշակերտներով։

Խ Ա Ռ Ն Լ Ո Ւ Ր Ե Ր

—Եգիպտոսի խեղիւր չունիսի 25-ին ժամանել է Պոլիս և ներկայացել Սուլթանին։ Ժամանաւոր պատճա-

ռով կարանտինական կարգերը խրտացրած են և մի քանի երկաթուղային գնացքներ այլ ևս չեն գործում։

—Ըստ երեւոյթին Տաճկաստանում դաւադրութեան երկիւղը դեռ շարունակւում է և ասեն օր նոր բանտարկութիւններ են կատարւում։ «Berlin. Tag»-ի խօսքով շատ բանտարկութիւններ կատարւում են այբանացիների միջից, որոնք ծառայում են Երլըզին-Քիօշքում։ Թէպէտ պալատի հրդեհը շուտ են հանկուցել, բայց բոլոր նշաններից երևում է, թէ Իրպատակով են կրակ դրել։

—«Times»-ի Վեննայի թղթակիցը քաղելով իր տաճ տեղեկութիւնը մի հարա աչին Կերմանիայի լրագրից, հաղորդում է իր լրագրին հետևեալը՝ Տիբէթից Ռուսիա եկած միսիսի (դեսպանութեան) մասին։ Էսպ միսսիան, հաւանական է, որ Անգլիային բարիք չէ խոստանում։ Ռուս-Փրանսիական դաշնակցութիւնը ամենայն կերպ աշխատում է Անգլիայի շահերին վնասել։ Այդ դաշնակցութիւնը կատելուց յետոյ նրա առաջին նախագիծն է եղել անջատել Բրիտանական Հնդկաստանը նրա Hinterland-ից, կապելով Փրանսիայի Տոնկինում ունեցած հողերը ուսաց Միջին-Ասիայի երկրների հետ Յիւնանի և Տիբէթի միջով։ Այդ ճանապարհով կրկտրւէր ոչ միայն Հնդկաստանի այլև Բերմի և Սիամի առևտրական շարաբերութիւնները։ Չինաստանի և Հիւսիսի հետ, միևնոյն ժամանակ Փրանսիան կարող կրկնէր հեշտութիւնով կլանել Սլաւոն, Բոսնիա և Երբ, Ռուսիայի ամբիջական նպատակն է խնամակալութիւն հաստատել Տիբէթի վրայ։ Ամենայն դէպս Չինաստանի մէջ ներկայումս տիրող խառնակութիւնները նպաստաւոր են Ռուսիայի նպատակին։ Պէտք է կարծել, որ Դալայ-լաման կարող ցարի հովանաւորութիւնը Չինաստանի թոյլ արքայի հովանաւորութիւնից գերադաս կըհամարէ։ Երբ Փրանսիան ոտքը կըդնէ հաստատապէս Յիւնանի հողի վրայ, իսկ Ռուսիան Տիբէթի, այն ժամանակ փրանկո-ռուսական շրջթան կըձգւի Բալթիկ ծովից մինչև Տոնկինը՝ ծովածոցը և երկու դաշնակիցները կարող կըլինին չըթոյլ տալ առևտրական շարաբերութիւններ Չի-

նաստանի և Ասիական հրիտանական երկրների մէջ: Այդ բանը միջոց կրտայ նրանց նույնպէս պատկերացմի դէպքում ուղղել իրանց միացրած գործընկերները: Չինաստանի կամ Հնդկաստանի դէմ:

—Սէուլից ստացւած տեղեկութիւններին համաձայն Կորէան չափարած պահանջեց Շապոնայից, որ փակէ Կորէայում իր ունեցած պոստատները և ծառայողներին հեռացնէ:

—«НОВОСТИ»-ի մէջ կարդում ենք. Պոլսից ստացւած նորագոյն տեղեկութիւններից երևում է որ, Փոքր Ասիայի Մուշ քաղաքի և նրա զաւառի մէջ քրդերի և հայերի չարաբերութիւնները սուր կերպարանք են ստանում: Այս քանի օրերս քրդերը սարսափ տարածեցին: Զինաւորւած քրդերը և տաճիկները ներս թափեցին քաղաքը և սկսեցին փողոցէ փողոց շրջել, այնպէս որ հայերը չէին վստահանում տներից դուրս գալ և բազարը դատարկեց: Այնու ամենայնիւ քրդերը սպանեցին 14 հայ: Մուշի և շրջակայ գիւղերի մէջ հաղորդակցութիւնները կտրուել են և քրդերը աւերել են շատ գիւղեր:

ԱՅՆ ԵՆ ԱՅԼԻ

—Ֆեհուային երկրներին քաջ ծանօթ հաշակաւոր Նորդէնելը պատրաստուած է այցելելու Հրայ երկրները Հարաւային Սաուդեայի ուղիով: Նորդէնելը իմաստասիրելու համար ինչպէս տեղեկացնում են Կապենհագէնից, այդ ճանապարհորդութեանը մասնակցելու են բացի Նորդէնելից, ուրիշ վեց գիտնականներ: Ընթացողը տեղիւ է 1½ տարի: Նորդէնելը աշխատելու է երկու ուրիշ ճանապարհաբերի հետ, որոնցից մէկը անգլիական է կապիտան Սկոտտի ղեկավարութեան, իսկ միւսը գերմանական ուսուցչապետ Դրիգուսիլու ղեկավարութեան տակ:

—Գանիայում արդէն հրատարակւած է մի նոր օրէնք, որով արգելուած է անաւաղանցներ հիմնել: Այդ օրէնքը խախտողներին սպառնում է երկու տարւան բանտարկութիւն: «Կանանց իրաւանց Փրանսիական ընկերութիւնը» նույնպէս մտադիր է պատերազմել այդ ժողովրդական ցանկի դէմ և իր վերջին նիստում նույն մտքով մի որոշում կայացրեց:

Ժամանակաւոր խմբագիր՝

Բժիշկ Արաբեան Զիւսեան
Հրատարակիչ՝ Տ. Նազարեան

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԵՃՈՒՆ ՄԱՍՆԵՐՈՐ ՀԻՄՆԵՐԱՆՈՅ

Ն. ՆԱՐԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վարդնոգի արձանի հանդէպ)
Հիւանդներից ընդունում են առէն օր բացի կիրակի օրերից:

ԱՆԱՄՈՒՆԵՐԸ

Յ. Ա. Նաւասարդեան—11—12 ժ. զ/ արտաբերան, վեներական (սիֆիլիս) եւ միզասեռ. հ.

Կ. Ս. Չիկովանի—9—10 ժ. ալիք, անհիւստիս և անհարկային հ.

Կ. Ի. Գրիլիեւ—11—12 ժ. կանանց եւ երեխայց հ.

Զ. Ի. Բաբուսեանց—11—12 ժ. կանանց եւ երեխայց հիւանդ.

Ե. Պ. Կարապետեանց—1—1½ ժ. անհիւստիս եւ երեխայց հ.

ՄԵԼԿՈՆԵՐԸ

Ն. Ն. Ռոստոմբեկով—5—6 ժ. վիրաբու. ժութեան և մորթու հ.

Ա. Ն. Զպալովսկի—6—7 ժ. նեարդային (երկարաբուժութիւն), վեներ. և մորթու հ.

Փ. Ա. Թաւրամով—7—8 ժ. ներքին և երեխայց հ.

Բ. Ա. Նաւասարդեան—7½—8 ժ.

Վճար 50. Կ. չբաւորները ձրիւ Համալսողի (կոնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Ս. Տ. Աւուանիսկի—տանք ծաղկահատութեամբ, բժշկական մասնաճիւղի գործակալի պիմել 11—1 ժ.

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Նաւասարդեան

Լոյս տեսաւ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՆԴԻՐ ԺՈՐՁԸ»

ՄԵՏՐՈՎ ՔՆՆԱՆԵՑ ՄԵՆԵՐԸ

Քանապոս տեղեւ փորձեր Տ. Արիստակէս Երանցեան Սեդրա կեանքի՝ «Բանասիրական խմբի» հեղինակութեամբ վերաբերմամբ:

Ծախւում է Թիֆլիսի բոլոր հայ գրական հասկերի և բաժնուժում՝ հեղինակի մօտ:

Գինն է 50 կոպէկ.

3—2

Լոյս տեսաւ

Վ. ԱՐԾԱՐՈՒՆՈՒ

Բժշկի գրոյցների № 2

«ՎԱՏ ՅԱՐ»

Գինն է 6 կոպ.

5—5

Լոյս տեսաւ

ՊԵՏՐՈՍ ՄՈՃՈՒՆԱՆՅԻ

ՄԵՏՐ ՎԵՐՔԵՐԸ

(արձակ բանաստեղծութիւններ)

գինը 10 կոպ.

Վաճառում է Թիֆլիսի և զաւառական քաղաքների գրականոների և Աղէքսանդրապոլ, հեղինակի մօտ:

Վ Տ Ա Կ

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՄԻ ԽՍՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

յայտարարում է իր բոլոր բաժանորդներին հետևեալը.

ժողովածուն մամուլի տակից լոյս է տեսել, սակայն օրինական որոշ անակաւանութեան պատճառով՝ բաժանորդներին կուղարկուի կամ ծախու կը հանուի միմիայն յուլիսի վերջերին:

Մինչև յուլիսի 10-ը բոլոր գործակալները պարտաւոր են խմբագրին ուղարկել բաժանորդագները և բաժանորդների ցանկը, ալիպէս այդ օրից չիտոյ եկած բաժանորդները կը վճարեն 1 ր. 50 կ. և 2 ր.:

ժողովածուն այսուհետև ունենալ ցանկացողները պիտի դիմեն «Տարազի» խմբագրութեան մէջ՝ պ. Արշակ Մեհրաբեանին:

3—1

ՀԱՐԿԱՒՈՐԷ

Տարազի 1895 թ. №№ 19, 24, 25, 26 և 49-ից մինչև տարւայ վերջը: 1898 թ.ի № 49 և 50. 1899 թ.ի № 1, 2. 1900 թ.ի № 5. Աղբիւր 1895 թ. № 10. 1896, 1897, 1898 և 1899-ի № 2.

Դիմել «Տարազ—Աղբիւրի» խմբագրութեան: